

Markku Hattula

POHJANPOJAN
TALVISOTA

Karisto
Hämeenlinna

© Markku Hattula ja Karisto/Kustannusosakeyhtiö Otava 2023

ISBN 978-951-1-46958-2

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2023

1.

Olimme matkustaneet junassa Seinäjoelta Ouluun yön ja seuraavan päivän.

Illalla saavuimme Oulun rautatieasemalle, puisen rakennuksen seinää valaisi keltainen valotuikka. Asemarakennuksen edessä paloi muutama kellertävä katulamppu, muutoin koko kaupunki oli pimeänä pommitusten pelossa. Sotilaita seisoskeli pienemmissä ja suuremmissa ryhmissä odottamassa kuljetuksia eteenpäin. Lunta sateli hiljakseen valkoiseen maahan, pakkasta oli sen verran, että odottajien hengitys näkyi harmaana huuruna valoa vasten. Joku sarkatakkinen vanha mies työnteli isolla lapiolla lunta kasaan kulku-urien laiduille.

Vieressä seisovien sotilaiden ryhmästä kuului kova naurunrähäkkä, joku alkoi laulaa matalalla, soinnukkaalla äänellä Ritvakulta ruskean vihreät silmäsi... laulu hukkuu kovaääniseen riitelyyn.

– Tänne se pullo, minä ryyppään, jos minä haluan, riitaisa ääni tuntui vaativan.

– Nyt Rami rauhoitut, ettet joudu putkaan, toinen rauhoittelei, – oot juonu jo ihan tarpeeksi.

Riita tuntui jatkuvan.

Sivileijä pyöri sotilaiden joukossa, enimmäkseen nuoria naisia hyvästelemässä sotaan lähtijöitä. Vaaleatukkainen, myssypäinen nainen oli käpertynyt isokokoinen reppuselkäisen sotilaan kainaloon, naisen käsi sively sotilaan poskea, sotilas käänteli vaivautuneesti päätään puolelta toiselle.

Minä olin sanonut Irjalle Seinäjoen asemalla, ettei tämä

reissu kauan kestä. Olimme kokoontuneet koululle lähelle Seinäjoen asemaa ja marssineet sieltä asemalle junaan odottamaan. Meille oli kerrottu, että siirtyisimme junalla Ouluun, sen tarkemmin määränpäättä ei ollut kerrottu.

Vihollinen oli hyökännyt marraskuun lopussa useista kohdista rajan yli, aavistin kyllä, että edessä saattaisi olla pitempikin reissu. Sen enempää en kohtaloani osannut ruveta miettimään, Irjaa rauhoittaakseni olin pyrkinyt vähätteleämään tilanteen vakavuutta.

Meitä oli kotona viisi veljestä, kolme lähdössä rintamalle, kaksi vielä niin nuorta, että saivat jäädä kotiin. Jokainen meistä lähtijöistä oli määrätty eri joukko-osastoihin, emmekä lähdön hetkellä toistemme kohtaloista mitään tienneet.

Olimme jokainen luvanneet kirjoittaa heti kotiin, kun olinpaikka ja kenttäpostiosoite sen myötä selviäisi, sitä kautta me veljekset saisimme tietoa myös toisistamme.

Seisoskelimme illan pimeydessä ja yltyvässä lumisateessa ainakin tunnin, kunnes saimme lopulta luvan nousta raiteella odottavaan junaan, matka jatkui kohti itää.

2.

Minä sanoin Onkamolle, että odota vähän, en minä pysy perässä.

Tehtävän saatuumme olimme lähteneet hiihtämään rajan suuntaan. Parinkymmenen asteen pakkaneen oli kääriänyt joulukuisen iltapäivän harmaankoljakkiaan vilupaitaansa. Viikonpäivät olivat menneet päässäni jo ajat sitten sekaisin, arkiko oli vai peräti sunnuntai. Sodassa ei silläkään niin väliä tuntunut olevan, puna-armeija ei pyhäpäivistä piitannut. Stalinin kirkoissa ei epistoloita luettu, venäläisten konekiväärit puhuivat kieltä, johon meidän oli vastattava samoin äänenpainoin.

Vilkaisin taakseni, Koppelo nyki tulemaan muutaman kymmenen metrin päässä takanani. Onkamo vilkasi taakseen ja pysähtyi, miehen selässä keikkui valkoisella kangasrievulla peitetty reppu. Karvareuhkan toinen korvallinen keikkui alhaalla, toinen sojotti ylöspäin, lakki kömötti vinossa romuluisen miehen päässä. Lumipuvun huppu oli valahtanut alas, vaikka sekini olisi pitänyt vetää suojautumisen vuoksi karvalakin päälle.

Mieleeni tuli, että tuskinpa Onkamon karvareuhka meitä paljastaisi, vaikka vihollisen lentokone sattuisi suotaipaleella meidän yläpuolelle osumaan. Sen olin jo ehtinyt huomata, että sodassa kaikki oli sattumasta kiinni. Jos satuit olemaan muutaman metrin verran väärässä paikassa kranaattikeskityksen aikana tai satuit nostamaan pääsi poterosta juuri silloin, kun vihollisen tarkka-ampuja oli ottanut sinut tähtäimeensä, olit mennyttä miestä.

Vapaaehtoisena Pohjanmaalta meidän mukana rintamalle matkannut kauppa-apulainen, seitsemäntoistakesäinen nuori

mies ehti kyyristellä meidän kanssa juoksuhaudassa vaivaisen tunnin, kun unohti saamansa opit hetkeksi, nosti päätään ja lunasti paikkansa sankarihaudassa.

Olimme matkanneet junalla Seinäjoelta Ouluun ja sieltä toisella junalla Sotkamoon ja sieltä kuorma-auton lavalla Kuhmoon suoraan rintamalle. Junassa olin kysynyt kauppa-apulaiselta, miksi se hinkui talviseen korpeen lumen ja pakka-sen keskelle sotaa käymään, armeijaa käymätön, hädin tuskin koulupulpetin taakseen jättänyt poikanen.

– Olen minä suojeluskunnan harjoituksissa ampumaan oppinut, poika oli vastannut, – ja tarkasti ammuinkin.

– Entä kotiväki? Mitä ne sanoivat kun lähdit?

– Isä on kuollut, ja äidillä suita ruokittavana ihan riittämiin.

– Vaan kun olit päässyt jo työn syrjään kiinni, eikö nekin rahat olisi tarvittu kotona.

– Isänmaa tarvitsee nyt uhrauksia, sen sanoessaan pojan silmissä oli loistanut varmuus, jota en ruvennut kiistämään. Arvelin pojan siepanneen isänmaallisen lauseen radiosta, kun presidentti oli vapisevalla mutta samalla jyrkävankarhealla äänellään uhrauksista paasannut.

Syylisyys pojan kaatumisesta kalvoi monta päivää meitä kaikkia, jotka olimme ehtineet oppia hänet tuntemaan. Syylisyys siitä, ettemme onnistuneet opettamaan poikaa tarpeeksi hyvin, kertomaan hänelle, kuinka pirullisen tarkkoja olivat vihollisen tarkka-ampujat, jotka vaanivat joka hetki jossakin vaaran rinteessä tai parhaastaan puussa suomalaisten päänuppia käyttämässä.

– Eikö pojat meinaa pysyä perässä? Onkamo oli pysähtynyt odottamaan meitä lumipeitteisen rämemännyn viereen. Miehen mustan parran reunustama suu oli levinnyt virneeseen. Painoin kauppa-apulaisen kaatumisen aiheuttamat synkät ajatukset väkisin sieluni syvyiksiin ja pysähdyin Onkamon viereen vetämään henkeä.

Olin kuullut, että Onkamo oli Kainuun hiihtomestari. Paikallisten kertoman mukaan Onkamo oli joskus pyydetty valtakunnan tason kisoihin mukaan, olisi kuulemma pärjännyt sielläkin, mutta mies ei ollut lähtöviivalle ilmestynyt. Kertoivat Onkamon pakanneensa reppuun viikon eväät, kirveen ja sahan ja painuneen salolle petäjiä kaatamaan.

Asian kuultuani mieleeni oli tullut, että Onkamo oli ujon-sorttinen, se ei halunnut suurten ihmisjoukkojen tuijotettavaksi eikä hurraahuutojen kohteeksi. Täällä korven keskellä lumipeitteisten petäjien ja synkkäöksaisten kuusten keskellä ei hurraahuutoja kuultu eikä palkintoja jaeltu. Suurinta ääntä pitivät päälle rynnistävät piippalakkiset vihollissotilaat. Uraa uraa uraa... kuului ammunnan keskeltä, kun monisatapainen vihollisen jalkaväki rynnisti mitään pelkäämättä ja mistään välittämättä kimppuumme. Niinä muutamina viikkoina, jotka mekin Pohjanmaan pojat olimme ehtineet Kainuun miesten rinnalla sotaa käydä, olimme oppineet vihollisen hyökkäyshuudot kuulemaan.

Onkamo oli korvenkasvatti Sotkamon Vuokatinvaaralta, jossa se oli hiihtotaitonsa hankkinut, eikä meillä tasaisten lakeuksien miehillä samoja taitoja ollut. Vaikka kyllä meiltäkin hiihtokansan valioita löytyi, mutta minä en kuulunut niihin. Olimme velipoikien ja naapurin poikien kanssa pahaisilla puusuksilla Ähtärin järven jäällä toisistamme mittaa ottaneet, mutta suurempiin koitoksiin ei meistä kenelläkään ollut kykyä tai intoa riittänyt. Meitä oli nyt kolme veljestä eri kohdissa pitkää itärajaa isänmaata puolustamassa, kaksi nuorinta olivat vielä kotona.

– Ei kai tämä mikään hiihtokilpailu ole, paikalle ehtinyt Koppelo tuhahti ja pyyhkäisi kinnaskädellään kuuraa silmistään, korjasi reppua parempaan asentoon ja yritti lujasti puuskuttamalla saada hengityksensä tasaantumaan.

– No ei, ehtihän tässä vähemmälläkin, Onkamo myönteli.

– Ei ne iipot sieltä mihinkään häviä ja jos häviävät niin aina parempi.

– Koko ajan sieltä valuu lisää porukkaa rajan tälle puolelle suurina hiihtopartioina, Koppelo mutristeli rohtuneita huu-
liaan, – ei sieltä lopu miehet, vaikka niitä paljon kaatuukin.

– Niiden sodankäyntitaktiikka näkyy olevan semmoinen, että se kuluttaa rutosti miehiä, ihmettelin.

– Ryntäävät kuin sonnilauma päälle mistään mitään välittä-
mättä, Onkamo huohotti. – Ei siinä ihmishenki paljon paina.

– Vaan mitäpä sanotte, jos vetäistään savut, kun kerran
topattiin tähän, Koppelo kaivoi vastausta odottamatta housun-
taskusta Saimaa-askin, asetteli tupakan nikotiinin kellastaman
holkin päähän ja riipaisi käteensä onkimastaan tulitikkuauskista
tulen tupakkaan. Taskussa nuhraantuneen tikkuaskin kannessa
luki Ukko, sopiva nimi sotatien kulkijalle, välähti mielessäni.

Minä en ollut ennen sotatantereelle lähtöäni juuri tupakkaa
kokeillut, mutta nopeasti olin muiden mukana oppinut her-
mosavuja vetämään. Se tuntui tiukan taistelutilanteen jälkeen
kummasti rauhoittavan mieltä, turrutti hetkeksi hermojänni-
tyksen, jota pelko ja mieleen pyrkivä toivottomuus ylivoimaisen
vihollisen edessä saivat minut välillä tuntemaan. Nyt en kui-
tenkaan ruvennut hiihdosta puutuneita keuhkojani nikotiinilla
kärventämään.

Onkamo kaivoi rintataskusta valmiiksi käärityn sätkän,
johon Koppelo kiirehti tarjoamaan tulen. Joulukuun hämärä
alkoi jo ojennella lonkeroitaan kuusten väliin, se maalasi hangen
pintaan sinisen pitsiverhon, joka tummeni puiden alla melkein
mustaksi. Ympärillä levisi Kainuun rauhallinen korpimaisema.
Edestäpäin kuului kiivaita konekiväärisarjoja, kranaatinheitin-
ten louskutusta ja tykkien kumeita jyrähdyksiä.

Olimme saaneet vääpeli Kellojärveltä käskyn käydä tarkis-
tamassa vihollisen liikkeitä Saunajärven suunnassa. Maisemat
olivat käyneet minullekin jo jonkin verran tutuiksi, kun jouk-

kueemme oli seilannut edestakaisin Saunajärven tien varsia, milloin partioimassa, milloin taistelemassa päälle ryntäävää vihollista vastaan.

Me Etelä-Pohjanmaan miehet olimme liittyneet Oulussa muodostettuun pataljoonaan. Kun olimme saapuneet autokolonnessa Sotkamon rautatieasemalta Kuhmoon Jämäksen kasarmille, oli pakkasta ollut lähes kolmekymmentä astetta. Nälkä ja vilu oli tehnyt miehistä hiljaisia. Puhumattomaksi oli muuttunut kuortanelainen Lassilakin, joka koko junamatkan ajan oli suutaan soittanut ja yrittänyt pitää yllä parempaa mielialaa. Junassa oli osalla porukkaa riittänyt vielä juotavaakin ja sen myötä rehvakkaita puheita.

Pahaksi onneksi juotava oli päässyt loppumaan, kun sitä olisi kuorma-auton lavalla pakkasviimassa eniten tarvittu. Auton korkeiden puulaitojen päälle oli viritetty valkoinen pressu, joka läpähti talviviimassa valtoimenaan. Tuuli pääsi puhaltamaan vapaasti pressun alle ja moninkertaisti pakkasen purevuuden. Olimme vetäneet karvalakit tiukasti korville ja nostaneet takinaukalukset suojaamaan kaulaa ja naamavärkkiä, silti kylmyys tunki jäiset kouransa paidan ja ihon väliin, nipisteli varpaita saappaiden sisällä ja kohmetti sormet tunnottomiksi.

– Nyt en muuten ottaisi ryyppyä, vaikka joku sattuisi semmoista tyrkyttämään, Lassila oli sanaillut hytistessään kylmissään eteenpäin jyristävän auton lavalla. – Tiedättekö pojat miksi en ottaisi vaikka tarjottaisiin?

– Paha tietää, joku oli tyytynyt murahtamaan.

– No minäpä kerron, Lassila oli sanonut. – Sattui nääs kerran tuolla Lapin maassa tiettömän taipaleen takana, että pitäjään oli tulossa uusi pappi, kylänmies Oula pistettiin taipaleelle pappia vastaan. Oli viluinen, sateen saattelema ilma, niinpä Oula päätti ottaa viinapullon mukaansa, ikään kuin lämmikkeeksi. Paluumatkalla tunturissa Oula kaivoi pullon povestaan ja tarjosi siitä lämmikettä papillekin. Se on tuo ryyppy niin

kuin kusisi housuihinsa, ensin lämmittää, sitten tulee entistä kylmempi, pappi oli tuumannut ja kieltäytynyt ryypystä. No, minäpä otan ryypyn, kuse sinä housuihisi, Oula oli sanonut ja kaatanut aimoryypyn kurkkuunsa... etten minäkään nyt ottaisi, vaikka joku sattuisi jalosti tarjoamaankin.

Joku oli jaksanut vielä hymähtää Lassilan jutulle, sitten oli istuttu hiljaa auton kivikovalla, kylmällä lavalla lihakset turruttaneen pompottelun kourissa, kuunneltu moottorin jyrinää ja odotettu matkan loppumista.

– Kun pääsette perille, asetutte tarpeeksi lähelle tietä, että näette, minkälaisilla joukoilla se naapuri on tännepäin ookaamassa, Kellojärvi oli evästännyt meitä ennen tiedustelumatkalle saattamista. – Laskette joukkojen määrän ja pyritte selvittämään, millaisia aseita ne mukanaan kuljettavat.

Aamupäivällä olimme jättäneet kamiinan kuumaksi paahattaman teltan ja lähteneet oikomaan kolmen miehen partiona Saunajärven tien vartta itään päin ohjeena varoa törmäämästä metsässä liikkuviin vihollispartioihin.

Olimme joutuneet koko viikon ajan perääntymään ylivoimaisen vihollisen edessä. Saunajärven tie oli Rastille asti vihollisen hallussa, meidän osasto oli asemissa Rastinjärven pohjoispuolella Mieronvaarassa. Öisin teimme yllätyshyökkäyksiä tien suunnassa majailevien vihollisten kimppuun.

Vihollisen etujoukot olivat ehtineet Rastin tienhaaraan asti. Vastahyökkäystä varten oli saatava mahdollisimman paljon tietoa vihollisen liikkeistä. Saunajärven suunnasta oli koko ajan tulossa lisää metsiä pitkin hiihtävää venäläistä jalkaväkeä. Tiellä jyristi yötä päivää moottoriajoneuvoja. Tykinvetäjät kuljettivat tykkejä aseisiin, kuorma-autot kuljettivat miehiä ja aseita, raskaita konekiväärejä ja ammuksia ja vetivät perässään kenttätykkejä ja kranaatinheittämiä.

Tupakkatauon jälkeen jatkoimme umpihangessa hiihtämistä seurailen muutaman sadan metrin päässä kulkevaa tietä,

josta kuului vihollisjoukkojen liikkeitä. Hämärtyvän illan myötä pakkanen tuntui kiristävän otettaan. Kuun nauravan suun muutoinen sakara vilahteli harsomaisen pilvilienteen lomassa, kun painoimme menemään niskat kyyryssä edessä olevan suon yli.

Kuukin nauraa meille onnettomille, välähti mielessäni. Meitä on liian vähän vastaan ottamassa vihollislaumoja, joita vyöryy vallattua tietä pitkin kohti Kuhmon kirkonkylää.

Mielessäni viivähti Irjan kyynelten sumentama katse, kun olin hänelle hyvästit jättänyt Seinäjoen asemalla. Tavataanko enää koskaan? oli käväissyt eron hetkellä mielessäni. Ääneen en Irjalle ollut epäilyksistäni mitään puhunut, olin luvannut kirjoittaa heti, kun olisin saanut tietooni olinpaikkani ja voisin lähettää hänelle osoitteeni. Eilen illalla olin vihdoinkin saanut postikuljetuksen matkaan kaksi kirjettä, toisen Irjalle ja toisen kotiini. Minulla oli myös kova halu saada tietooni, joko velipojat olivat ehtineet kirjoittaa kotiin kuulumisiaan. Tuomas oli passitettu muiden pohjalaisten mukana Karjalan kannakselle, ja Aatos oli saanut määräyksen liittyä Lapin suuntaan menevään joukko-osastoon.

Mieleeni tuli, että meidän perhe puolusti nyt isänmaata kolmessa eri kohdassa rintamaa ylivoimaista vihollista vastaan. Moniko meistä veljeksistä palaisi tältä reissulta takaisin ja missä kunnossa, välähti mielessäni. Tungin ajatukset kohtaloistamme väkisin johonkin syvälle sieluni komeroon ja keskityin hiihtämiseen, suuntasin katseeni päättäväisesti edessä keikkuvaan reppuun. Onkamo oli nyt hidastanut sen verran vauhtia, että pysyimme Koppelon kanssa jotenkuten vauhdissa mukana.

Suoaukean ylitettyämme tulimme keskenkasvuisten männikön reunaan, ruskean kaarnan peittämät matalat petäjät seisivat edessämme liikkumattomina. Metsä näytti jatkuvan samanlaisena alempana kulkevalle tielle saakka, tie mutkitteli tummana nauhana taimikon takana.

– Hiihdetään tästä suoraan petäjikön läpi tuonne, Onkamo

heilautti sauvallaan tien suuntaan. – Mennään tarpeeksi lähelle, että nähdään kunnolla, mitä naapuri siellä oikein kuljettelee.

– Mikäpä se siinä, kunhan pysytään piilossa, Koppelo huohotti. – Tarkkana pitää olla, ettei törmätä ryssän hiihtopartioon, niitäkin täällä voi liikkuu.

– Jokaisen on pidettävä silmänsä auki, vilkuiltava välillä vähän sivullekin, Onkamo neuvoi, – etteivät pääse yllättämään. Vaikka enempi ne taitaa nyt liikuskella tuolla tien suunnassa.

Tunsin, miten repunviilekkeet painoivat olkapäitä, otsalle valunut hiki oli jäänytynyt kuuraksi kulmakarvoihin, enkä nähnyt enää kunnolla eteeni. Pyyhin kinnaskädellä naamani puhtaaksi ja kimmersin itseni liikkeelle Onkamon perään.

Käänsimme suunnan jyrkästi oikealle ja lähdimme etene-mään suoraan kohti tietä, josta kuului yhä voimistuvaa moottorien rousketta, metallin kirskettä ja rattaiden kolinaa. Etenimme varovasti viimeiset kymmenet metrit ja löysimme tien varresta petäjikön katveesta pienen painanteen, jonka reunalla kohosi lumen peittämä kivi. Se antoi meille hyvän suojan tien suuntaan.

– Tässä on hyvä paikka, Onkamo irrotti sukset jaloistaan ja alkoi polkea itselleen sopivaa tähystyspaikkaa. Poljimme Koppelon kanssa itsellemme sopivan kolon lumen keskelle kiven taakse, josta meillä oli hyvä näköyhteys tien suuntaan.

Meillä oli aseina konepistoolit lähitaistelutilanteita varten ja repussa vielä muutama käsikranaatti siltä varalta, että joutuisimme yllättäen vastakkain vihollispartion kanssa.

Kun vihollinen oli saanut haltuunsa Saunajärven tien, sen hiihtopartioita oli ilmestynyt tihenevään tahtiin myös erämaihin tien molemmin puolin. Partiot liikkuvat pääasiassa päivisin. Pari viikkoa jatkuneiden yhteenottojen aikana vihollinen oli ehtinyt oppia pelkäämään, kun yön pimeydessä ääneti liikkuvat suomalaisten partiot olivat ilmestyneet metsästä heidän kimppuunsa ja hävinneet tuhotyön jälkeen äänettömästi metsän syliin.

Hetken kuluttua tien suunnasta alkoi kuulua moottorien

yrinää ja näkyviin tuli kaksi kuorma-autoa, joiden lavat näyttivät olevan täynnä aseita. Autojen mentyä tieltä alkoi kuulua kavioiden kopsetta ja mutkan takaa tielle ilmestyi ratsuväijoukkue. Hevoset taivalsivat eteenpäin parijonossa. Jonon keulassa keikkui valkoturkkinen johtouseeri.

– Tuohon ukkoon kun romauttaisi, niin loppuisi tuo keikkuminen, Onkamo murisi suupielestään.

– Jo vain olisi mukava keikauttaa valkoturkki satulastaan, Koppelo myönsi.

– Pakosalle joudutaan, jos ampumaan ruvetaan, sanoin.

– Meidän on määrä selvittää naapurin miesmääriä ja aseistusta ja pysyä piilossa.

– No se, Koppelo myönsi. – Saahan sitä haaveilla.

Laskimme ratsuväkeä olleen ainakin sadan hevosen verran. Hevosten mentyä tielle ilmestyi isohko jalkaväkiosasto, joka paarusti eteenpäin aseet olalla. Kun joukot vihdoin pitkältä tuntuneen ajan jälkeen olivat ohittaneet tarkkailupisteemme, kolisteli mutkaan takaa esiin kaksi panssarivaunua. Edellä kulki ketterän näköinen T 26 -mallinen kevyt vaunu ja sen perässä valtavan kokoinen rumilus, jollaista en aikaisemmin ollut nähnyt.

Odotimme vielä jonkin aikaa, mutta kun lisää joukkoja ei enää tielle ilmestynyt ja kun pimeyskin alkoi jo painaa päälle, lähdimme palaamaan tulolatua pitkin takaisin tukikohtamme.

3.

Olimme ryhmittyneet tien varteen odottamaan vihollisen hyökkäystä.

Poterot oli kaivettu hätäisesti lumeen, jota Kainuun korvessa riitti niin paljon, että mies sai helposti upotettua itsensä näkymättömiin. Minusta vasemmalle näkyi konekivääripesäke, jossa kaksi miestä kyyhötti kuularuiskun takana valmiina tositoimiin. Pesäke oli vuorattu edestä ja sivuilta hangesta irrotetuilla lumilohkareilla, pesäkkeen takaa pääsi suoraan lumeen kaivettuun juoksuhautaan. Lumiseinä antoi kyllä näkösuojan vihollisen suuntaan, mutta tulitusta vastaan ei siitä suojaksi ollut.

Pesäke toi mieleeni lumilinnat, joita poikasena olimme kotipihassa rakentaneet ja käyneet ankaria lumisotia linnojemme suojista. Mieleeni tuli, että konekivääriaseman rakentajatkin olivat muistaneet lapsuudenleikkinsä pesäkettä tehdessään. Leikki oli muuttunut todeksi, turvallinen lapsuus jäänyt lopullisesti taakse.

– Perkules, minä en rupea täällä kovin kauan aikaani kuluttamaan, Lassila oli vakuutellut viimeksi aamulla, kun olimme nostelleet teltalla rensseleitä niskaamme. – Minulla on Kuortaneella viidenkymmenen lehmän navetta. Äitimuorin vastuulla kaikki, kun minä täällä korvessa räähystän. Kuka siellä nyt työt tekee, kysyn vaan.

Olin kuunnellut Lassilan suunsoittoa siitä lähtien, kun olimme Oulussa junaan nousseet ja Sotkamossa vaihtaneet kyydin kuorma-autoihin, joilla meidät oli kuljetettu Kuhmon korpeen vihollista vastaanottamaan. Perille päästyämme olin

huomannut, että Kainuun miehet olivat hiljaisensorttisia, niiden kielikin oli meille pohjalaisille outoa. Vähäksi aikaa Lassilakin oli hiljentynyt karussa ympäristössä ankeassa teltassa kuusikon keskellä, kunnes oli taas saanut puhelajansa takaisin.

– Missä se naapuri oikein luuraa? kuulin Lassilan äänen viereisestä poterosta. – Tulisivat jo, että päästäisiin tappamisen meininkiin. Kylmäkin täällä on kuin ryssän helvetissä.

– Tulee se, kunhan kiireiltään ehtii, kuulin Koppelon tuumaavan rauhallisesti toiselta puoleltani poterostaan. Hänen vieressään omassa poterossaan näin Onkamon kookkaan, karhumaisen hahmon nojailevan lumipenkkään. Onkamo oli asettanut kiväärinsä valmiiksi poteron reunalle kohti tietä, jonka suunnasta vihollisen odotettiin hyökkäävän.

– En pitäisi niin väliä, vaikkei naapuri tulisikaan, Onkamo tuumasi. – Ehdittiin sen tappohalut jo tuntea nahoissamme, ennen kuin te Pohjanmaan pojat tänne asti pääsitte.

– Heti kättelyssä meni meidänkin ryhmästä kaksi naapurin poikaa, Koppelo paljasti. – Ei osattu alussa varoa tarpeeksi, niillä on tarkka sihti, jos pääsevät lähituntumaan.

– Tarkka-ampujia pitää kanssa varoa, Onkamo muistutti. – Kyttäävät ties missä kuusen oksalla meidän jokaista liikettä.

– Ei kai nyt puussa sentään, uskalsin epäillä.

– Voi ne olla puussakin, Onkamo väitti, – tai ainakin jossakin vaaran rinteessä, josta on suora näkyvyys meidän niskaan. Jos vähänkin nuppiaan nostaa, niin kohta posahtaa. On se nähty monta kertaa.

– Ajattelin vaan, notta jos on tullaakseen, niin tulisi heti, että päästäisiin täältä joskus poisikin, Lassila puhalsi ilmoille sinisenharmaan savupilven Saimaastaan. – Pahinta minusta tässä sotapelissä on tämä odottelu, jos kerran aiotaan tapella, niin tapeltaisiin sitten.

Meidän komppania oli asemassa Saunajärven tien pohjoispuolella Klemetin paikkeilla. Vihollisen joukot oli saatu työn-